

Алекса ЈАЦИЋ

Факултет политичких наука
Београд, Србија

КОНТАКТ: aleksajadzic@gmail.com

УДК:
070.41:82(049.32)

ВРСТА РАДА:
ПРИКАЗ
ПУБЛИКАЦИЈЕ

ПРИМЉЕН: 22.6.2022.
ПРИХВАЋЕН: 1.9.2022.

ституција ЕУ (али и НАТО-а).

НОВИ ЖУРНАЛИЗАМ У СТАРОМ РУХУ

Нада Торлак,
„Новинарство и књижевност”, 2022,
НВО Академија друштвених наука, Бијело поље, 193 стр.

У добро познатом есеју „Пропаст лагања” Оскар Вајлд је написао да „књижевност увек предвиђа живот, не копира га, већ га обликује у своју сврху” (Wilde, 1905: 11), док истовремено овековечава нешто необично и локално у универзално. А, према Сартровим речима, за песника је „језик у целости огледало света” (Sartre, 1947: 15), док је „проза у суштини утилитарна” (Sartre, 1947: 19) јер се писац служи језиком, као оруђем, да прикаже одређену слику света и изнесе духовни став. При томе је, како Сартр пише, немогуће остати непристрасан јер је и сама перцепција пристрасна (Sartre, 1947: 61). Док писац тражи од читаоца предају његове целокупне личности са свим њеним страстима, предрасудама, симпатијама, темпераментом и мерилем за вредности, читалац треба да узврати поверењем (Sartre, 1947: 51-55). За Сартра, *писање* истовремено означава разоткривање света док га постављамо као задатак великодушности читаоца, као и прибегавање туђој свести да би нас она признала као одговорне за тоталитет бића; јер ће свет бити све живљи уколико буде више изазивао жељу читаоца да га промени и уклопи га у оквире хуманог.

Све ово нам показује колико је књижевност важна, на пример, за религију, политику или дипломатију, а колико је заправо круцијална за новинарство због своје структуре, улоге и функције. Управо то је окосница монографије „Новинарство и књижевност” која нам, као плод богатог новинарског и академског искуства проф. др Наде Торлак, показује да је новинарство одувек било блиско литерарности, па и да је улазило у књижевност, те да није трајнија од журнализма, и да су њихове везе много дубље, поготово у раздобљу када су се идентитети новинара и књижевника својим еволутивним путевима пресекали

у истој тачки и спојили у хабитус писца.

Књига потврђује констатацију Маршала Меклуана да је стари медиј на неки начин садржај новог медија, нарочито ако узмемо у обзир време настанка књиге када је интернет постао нови конкурент традиционалним медијима и када смо са свих страна окружени преобилем информација, те је логично да, тако дезоријентисани, тражимо јасније разјашњење, тумачење и, чак, предвиђање догађаја у свету ког смо део. На ову конфузну ситуацију неки новинари одговарају новом врстом журнализма, заправо новом културом писања, која захтева сасвим иновативан начин „причања приче” и креативног мишљења, наравно уз познавање новинарских жанрова као предуслова и суштинске разлике између професионалног новинара и грађанина лаика (Тодоровић, 2013: 9-14), те ово дело теоријски уобличава дисциплину новинарства и дефинише захтеве праксе, дајући допринос променама и увођењу савремених стандарда функционисања ове професије, и редефинисању постојеће журналистичке едукације у борби за очувањем критичког духа и избегавањем стандардизације мисли у новом медијском руху.

Ауторка нас, кроз двадесет пет поглавља, враћа изворним вредностима журнализма, која су поткопана иновацијама дигиталне револуције и утемељеним медијским правилима, и показује да, поред сталног прилагођавања новим друштвеним околностима и технолошким променама, позитивно наслеђе новинарске професије опстаје. Дакле, иако данас новине као медиј губе битку од електронског опонента у погледу атрактивнијег и делотворнијег преношења информација, главни адут штампе још увек представља интерпретација која захтева комплекснију форму, а у чијем се оквиру новинарство и књижевност здружују у заједничкој вокацији предочавања одређене слике света (Марјановић, 2013).

На основно питање: *како су новинарство и књижевност међусобно повезани*, студија нас води кроз узану клисуру, која раздваја и зближава ове две области људског стваралаштва, тако да читалац увиђа сличност са литературом од које новинарство, у белетристичким жанровима, позајмљује нека од изражајних средстава и поступака, али се од ње разликује јер не представља уметнички, фикционални и комерцијални поступак, док с друге стране литерарни журнализам може према свим елементима да припада књижевности. Додуше, сведоци смо да данашње границе између књижевне фикције и новинарске нефикције бледе, али не у сврху уметности, те је резултат стварност преплављена полуистинама, гласинама, измишљотинама и неутемељеним спекулацијама (Тодоровић, 2013: 13). Истинитост коју је све теже разликовати од измишљеног и збиљу од фикције, потврђује и репортажа, награђена Пулицеровом наградом 1984. године, која је била заправо плод маштовитости и стваралачких слобода новинарке Џенет Кук (Sager, 2016).

Осим садржајно, монографија је и методички изврсна зато што, кроз паралелну историју књижевности и новинарства, припрема младе новинаре за

сналажење у различитим формама изражавања у медијима, предочавајући прегршт примера домаћих и страних новинара који су у неком тренутку прешли преко границе врхунског новинарства на територију „лепе књижевности” и обрнуто. Одличан пример списатељског стваралаштва је Ернест Хемингвеј чије је „новинарство немогуће читати без књижевности и обратно” (Рамић, 2014: 174), а који је у редакцији „Торонто стара” први пут написао своју, касније чувену, кратку реченицу која увек читаоца погађа директно у срце. Или пример нобеловца и једног од твораца магичног реализма, Габријела Гарсије Маркеса, из чијих се новинских текстова може учити о чаролији прве реченице која је увек необична, неодређена, одсечна, лапидарна или духовита, али стално изван крутог новинарског оквира у ком почетак рукописа мора да садржи све битне, сабијене информације зато што нервозне и уморне очи читалаца неће ићи даље (Марјановић, 2020).

И сама композиција књиге је изузетна јер се логички поређана поглавља каузално преплићу и надовезују, док се све време јасно повлачи паралела између уводног дела о књижевности, којој је фокус на естетској конструкцији и поетској функцији дела, и друге целине која се уже бави журнализмом, у ком је акценат на информативној функцији језика. На почетку се читалац сусреће са областима из теорије књижевности, као праксе писања која је, много пре настанка журнализма, изнедрила и основна питања чији одговори чине структуру сваке поруке. У деловима која су посвећена периодизацији књижевности, често се наглашава да постоји мали број књижевних дела, нарочито прозних, која су ослобођена од информација и друштвених контекста, а на ову констатацију се ослањају каснија поглавља која показују да неке новинарске форме изражавања, попут литерарног журнализма или репортаже као жанра, теже синтези информативног и естетског начела.

Поглавља у централном делу књиге се отварају према другим дисциплинама или делатностима попут стилистике и наратологије, а пре свега према семиологији. Посебна пажња се поклања језику, на ком се заснивају и писано новинарство и књижевност, иако само малим делом прате исте циљеве. Ово сликовито дефинише Умберто Еко који је у интервјуу за француски лист „Ле Монде” изјавио да „за књижевност кажу да јој је сврха одржавати језик у употреби”, док би „новине требало да имају исти циљ” (Truong, 2015). И овде се може приметити аналогија са језиком новог новинарства, јер писана реч анализира често актуелне догађаје квалитетније, али и субјективније у односу на раније епохе, преузимајући све одлике кратке књижевне приче, без фикционалних елемената, тако заокружујући пажњу читалаца (Рамић, 2014: 171). Уосталом, то потврђују и колумне Моме Капора које су прешле у литературу кратких прича.

У овом делу књиге који полази од основних принципа лингвистике Фердинанда де Сосира као феномена из сфере медија, проматрају се и језичке функције у језику као комуникационом систему, јер то представља важан предуслов за наредне тематске целине које се баве различитим језичким варијацијама, односно стиловима, поготово зато што стилистика, која проучава конотативно

у природном језику као систему знакова тесно повезаног са другим знаковним системима, не може да игнорише конотативно у семиотици. Мотив овог дела монографије указује да „сâм стил постаје део пренесеног значења; структура и организација језика интерпретирају и информишу” (Connery, 1992: 15), односно да новинари, за разлику од књижевника који одређену ситуацију могу да доживе субјективно и слободно на основу расположења и инспирације, посматрају стварност кроз призму читалаца, прикупљајући чињенице да би материјал представили јасно, прецизно и на најбољи одговарајући начин, а не због лепе конструкције реченица. Разматрањем питања стила и развоја стилистике, ауторка нас води према одређивању основних функција појединих стилова и жанрова, у чијем се првом плану налази текст.

Даљи ток студије одликују жанровске промене у журнализму од приповедања кратких прича преко фактографије до приповедних вести, пратећи успон информативних револуција и развој јавног живота који је уско повезан са развојем новинарства, а који свеукупно показују да је „новинарство стваралачка професија у дискурзивном записивању историје” (Мирков, 2019: 135). Још од уводних поглавља монографија сагледава мутне међупределе новинарства и књижевности кроз повест човечанства, у којој постоји много догађаја који су стварали и мењали свет: од најранијих захтева цивилизације који су изнедрили говор и писмо, преко друштвених трансформација, као у доба ренесане кад је Јохан Гутенберг пронашао технику штампања, па до каснијих политичких превирања, попут борбе за ослобађање Ирске, које су биле снажан подстицај оснивању периодичних органа попут „Спектатора” и развоју памфлета, критике, фелтона, новинске сатире, жуте штампе итд. Пратећи књижевни живот и културне политике, обухваћен је почетак српског штампарства у XVI веку, а потом скицирана каснија афирмација нефикционалних жанрова, модернистичке прозе и модерног, али и књижевног новинарства у свету, посредством индустријализације и популаризације штампаних медија. Ово раздобље, у ком је новине продавао начин писања, а не значај ударних вести (Underwood, 2008: 35), пре свих, представља Данијел Дефо који је заправо, како наглашава ауторка већ у самом уводу, први писац који је живео од свог новинарског рада и зачетник литерарног журнализма, чије се технике истраживања и писања подударају са техникама модерних литерарних новинара у виду карактеризације постојећих људи и стварних места и догађаја, реторичког стила и истраживања или анализе теме (Томљеновић, 2019: 3).

Последња поглавља носе обележје нових изазова за новинарство, технолошког детерминизма и компаративног огледа дистинкције глобално-локално-глолокално. Пажња се посвећује и структури новинског исказа Јана ван Дајка и Алена Бела, док се завршне целине осврћу на предности и недостатке савремене улоге рецепијената у време развоја интернета и експанзије друштвених мрежа, закључујући освртом на изазове с којима се суочавају професионални новинари у атмосфери слободе говора која је темељ демократских друштава.

Књига „Новинарство и књижевност” представља одличан приручник који омогућава структурирано информативно и формативно, али и основно и специјалистичко образовање, такође индицира и омогућава активно и интерактивно учење док зрачи снагом ауторског приступа. Читајући странице монографије, које приказују праву малу оазу доброг и критичког новинарства указујући на разлике између високе књижевности старе школе и популарне публицистичке персифлаже, младе колеге ће научити како се може јасно и креативно размишљати, а потом то у одређеном задатом оквиру конкретно и језгровито ставити на папир, тако да то припада и озбиљној литерарној изврсности.

Осим образовне, овај уџбеник поседује и културолошку функцију иако је намењен студентима новинарства, с обзиром на стил којим је написан, приступачан је и ширем читалачком кругу који не поседује образовање из области семиологије, теорије жанрова или историје медија. Осветљавајући тему која временом постаје део општег знања, монографију карактерише могућност да „обични” људи нешто науче о медијима, док скреће пажњу да лицемерју и лажи не помаже ни стилска виртуозност, те служи, пре свега, медијском описмењавању ширих медијских конзумента.

ЛИТЕРАТУРА И ВЕБОГРАФИЈА

1. Connery, T. (1992). *A sourcebook of American Literary Journalism: Representative Writers in an Emerging Genre*. New York: Green Wood Press.
2. Sager, M. (2016, Spring). The fabulist who changed journalism. *Columbia Journalism Review*. Преузето мај 3, 2022 са https://www.cjr.org/the_feature/the_fabulist_who_changed_journalism.php
3. Sartre, J.-P. (1947). What is literature? (B. Frechtman, Прев.) New York: Philosophical Library. Преузето мај 16, 2022 са <https://faculty.weber.edu/ccall2/images/interests/WorldLit/WhatIsLiterature.pdf>
4. Truong, N. (2015, мај 26). Umberto Eco: «Que vive le journalisme critique!». *Le Monde*. Retrieved мај 4, 2022, from https://www.lemonde.fr/idees/article/2015/05/30/umberto-eco-que-vive-le-journalisme-critique_4644090_3232.html
5. Underwood, D. (2008). *Journalism and the Novel: Truth and Fiction, 1700-2000*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
6. Wilde, O. (1905). The Decay of Lying. *Intentions*(1998). (G. Sauer, Ур.) New York: Brentano's. Преузето мај 21, 2022 са <http://virgil.org/dswo/courses/novel/wilde-lying.pdf>
7. Марјановић, Б. (2013, јун 23). Писање изнад књижевности. *Данас.рс*. Retrieved мај 4, 2022, from <https://www.danas.rs/kultura/pisanje-iznad-knjizevnosti-i-novinarstva/>
8. Марјановић, Б. (2020, март 4). Новинарство је жанровска књижевност (Белешке уз читање Маркеса). *FakeNews.rs*. Retrieved мај 4, 2022, from <https://fakenews.rs/2020/03/04/novinarstvo-je-zanrovska-knjizevnost-beleske-uz-citanje-jedne-markesove-knjige/>
9. Мирков, Л. (2019). Приповедање у новинарству као жанровски поступак. *СМ: Communication and Media*, 14(45), 135-156.
10. Рамић, А. (2014, новембар). Наративно новинарство. *Медијски дијалози*, 20(VII), 169-181.
11. Тодоровић, Н. (2013). Прилог теорији жанрова у постновинарству. *Медијски дијалози*, 6(3), 7-13.
12. Томљеновић, А. (2019). *Писати хумано: улога субјективног извјештавања на примјеру литерарног новинарства (Завршни рад)*. Универзитет ВЕРН, Преддипломски стручни студиј (новинарство), Загреб. Преузето мај 5, 2022 са <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:146:507084>